

Josef Milon

Vznik a vývoj literatury science fiction

Obsah

Úvod	3
Vznik pojmu science fiction.....	4
Vznik science fiction.....	5
Britská science fiction	6
Science fiction ve Spojených státech	7
Sovětská science fiction.....	8
Zlatý věk science fiction.....	9
Vývoj science fiction od 50. let 20. století	11
Cyberpunk	12
Závěr.....	13
Bibliografie	14
Resumé.....	15

Úvod

Každý člověk je obdařen schopností myslet fantasticky. Základem lidského myšlení jsou počítky, vjemy a představy a zároveň i schopnost vytvářet metodou abstrakce pojmy a tyto pojmy seskupovat do vzájemných souvislostí na základě zkušeností, lidské praxe. Člověk ale dovede nacházet mezi pojmy i takové vazby, které nejsou ve zkušenosti zakotveny. Vytváří analogie závislostí a dokonce i analogie samostatných představ. Tato schopnost pracovat s představami se nazývá fantazie.

Na tvůrčově fantazii, na jeho schopnosti analogického myšlení a vytváření nových celků je založeno každé umělecké dílo. Z jistého zorného úhlu se nám tedy může veškerá literatura jevit jako produkt fantazie, jako fantastická literatura. Tento paradox dobře vyjádřila francouzská teoretička **Jacqueline Heldová**, když prohlásila: *"Bud' je fantastická každá literatura, protože skutečnost nás už zasahuje proniknutá snem, nebo fantastická literatura neexistuje, protože fantastika je zakotvena v bezprostředním a prozaickém prožitku a je koneckonců jen podivnou, nedefinovatelnou tváří skutečnosti"* konec citátu.

Právě zde vyvstává závažný terminologický problém. Autorka použila pojem fantastika. Tím nám do textu vstoupil termín, který je v teoretické literatuře týkající se science fiction běžné používán, aniž by byl přesně a závazně definován. Průzkumu pojmu fantastika se věnovalo více teoretiků (např. **Julij Kagarlickij** nebo **Ondřej Neff**) a nakonec jim nezbylo než definici vymezit: "Fantastika je taková výpověď o světě, ve které jsou představy vytvořené fantazií konfrontovány s představami podloženými lidským poznáním a praxí."

Jak takto definovaný pojem funguje v praktickém použití? Středověké mystické traktáty do fantastiky nepatří, protože v nich chybí prvek konfrontace fantastického s reálným. Naproti tomu **Komenského** *Labyrint světa a ráj srdce* do fantastiky patří, smyslem díla je totiž konfrontace reálných zkušeností s ideálními představami.

Často se stává, že do oblasti fantastiky spadá jen část literárního díla. Typickým příkladem je **Ajtmatovova Stanice Bouřná**, realistický román ozvláštňený v jedné z rovin fantastikou. **Françoise Rabelaise** právem řadíme mezi průkopníky literární fantastiky a **Thomas More** už na počátku 16. století vydal fantastické dílo *Utopie*.

V Morově a Rabelaisově díle objevíme mnoho prvků, které jsou charakteristické pro literární fantastiku až po moderní dobu a jsou přítomny i v odvětví fantastiky, jež nazýváme science fiction. S pojmem fantastika totiž už nelze na začátku 20. století vystačit. Fantastika prošla tak složitým vývojovým procesem a vnitřně se natolik rozrůznila, že výše uvedená definice je příliš široká. Především se fantastika stala čtením pro nejširší vrstvy čtenářů, s čímž souvisí její ústup od vrcholných uměleckých hodnot. Začlenění fantastiky do masové kultury a její sepětí s teritoriem měly za následek diferenciaci v přístupu. V meziválečném období v západní Evropě a Sovětském svazu vznikala díla označovaná za příběhy „fantastické“, „utopické“ nebo „technicko-dobrodružné“. O pojmu science fiction slyšeli jen angličtí čtenáři, na kontinentu byl zcela neznámý.

Vznik pojmu science fiction

Pojem science fiction vznikl mezi roky 1926 a 1929 ve Spojených státech a byl zde aplikován na zcela specifickou literární oblast. Situace se zkomplikovala v 50. a 60. letech, kdy došlo v celosvětovém měřítku k výraznému propojení kultur a pojem science fiction zdomácněl i za hranicemi USA. V socialistických zemích vznikl pojem „vědeckofantastická literatura“ jako analogie termínu science fiction. Pro takto chápanou science fiction platí definice stanovená **Ivem Železným** v knize *Stvořitelé nových světů*: „Science fiction je realistická část fantastické literatury, která užívá v reálném, ať už budoucím, přítomném či minulém světě znalostí a vynálezů, které v době vzniku díla nebyly všeobecně známy, skutečnosti, které dosud nenastaly, a teorií, které nebyly uplatněny v praxi. V obou příkladech pomyslnost či fantastičnost je první určující znak, sepětí s vědou druhý určující znak science fiction.“

Vznik science fiction

S problémem definice SF souvisí i problém jejího vzniku. V odborné literatuře se většinou hovoří o tom, že první SF knihou světa byl *Frankenstein* **Mary Shelleyové** z roku 1818. Většina badatelů klade vznik vědecké fantastiky do 19. století a v této souvislosti se uvádějí jména čtyř autorů. Jsou to **Mary Shelleyová, Edgar Allan Poe, Jules Verne a Herbert George Wells**. Kdo je tedy skutečným zakladatelem SF? Otázky literární kontinuity a vzájemného ovlivňování autorů jsou vždy problematické. E. A. Poe a Alexandre Dumas přivedli J. Verne k literatuře a do značné míry k vědecké fantastice, a přece se duch Vernových děl diametrálně liší od všeho, co psali Poe i Dumas. Teoretici a historici SF se zřejmě nikdy v těchto věcech neshodnou. Nicméně je třeba v této souvislosti poukázat na jeden nesporný fakt: ze všech čtyř klasiků SF se Verne věnoval fantastice nejdéle, nejdůkladněji, měl řadu následovníků a hlavně se mu podařilo u čtenářské veřejnosti vyvolat povědomí o specifičnosti fantastického příběhu. A protože tento moment považuji za podstatný, začnu výklad o historii science fiction právě od J. Verne.

Když se Jules Verne v polovině 19. století setkal s **Alexandrem Dumasem**, začal snít o vytvoření „vědeckého románu“, v němž by přírodní vědy hrály obdobnou úlohu, jakou hraje historie v románech Dumasových. První Vernův vědecký román známe pod názvem *Pět neděl v balóně* (1863). Okolnosti jeho vzniku nejsou zcela jasné, jisté je jen to, že Verne ho původně nezamýšlel jako román pro mládež. Na myšlence řiditelnosti létajícího tělesa lehčího než vzduch nic dětinského nebylo a Verne neměl důvod předpokládat, že by se román měl stát knížkou pro děti. Přesto se jí stal, což mělo pro další vývoj žánru osudné následky. Verne sice nevytvořil vědecký román pro dospělé, nýbrž dětský román o technicky extrapolovaných dopravních prostředcích současnosti, nicméně už pracoval metodou science fiction, neboť realisticky zpracovával fantastický materiál. Jeho knihy byly vědeckou fantastikou přesto, že společnost ještě SF nevyhnutelně nepotřebovala. A právě proto, že vědecká fantastika 19. století nevznikla pod nevyhnutelným tlakem vědeckých syntéz, nýbrž pod dojmem prvních spektakulárních projevů technické revoluce v atmosféře čistě romantického myšlení,

byla od prvopočátku přístupná nákaze lacinou dobrodružností. Jules Verne byl první, kdo se nechal infikovat. Jeho následovníci už chápali fantastiku jako literární metodu, v níž je dovoleno vymyslet cokoli, jen aby dobrodružný děj pěkně plynul.

Kdyby do vývoje nezasáhl Herbert George Wells svými sociálními a filozofickými vizemi, hodnotná SF by sice pod tlakem společenské nutnosti vznikla, ale mnohem později. Wells se neučil myslet u romantiků, nýbrž u Darwina. Měl historickou šanci napravit škody, které napáchal Verne, a po něm jeho epigoni. Svými romány dokázal, že fantastika nemusí být literaturou vyznačující se tím, že je v ní tolerován kdejaký nesmysl. Ani H. G. Wells však nepsal pouze filozoficky hodnotné prózy. Realisticky chápaná fantastika otvírá pole nejen k filozofické spekulaci, ale také umožňuje rozvíjení napínavého děje. Wells si vyzkoušel obě možnosti.

Dnes část literárních kritiků rozděluje science fiction na „vernovskou“ a „wellsovskou“ větev, přičemž ta první se snaží extrapolovat vědecký a technický vývoj, kdežto ta druhá upírá pozornost především na filozofické a sociální otázky.

Britská science fiction

Britská science fiction se od počátku ostře lišila od kontinentální fantastiky. Zatímco kontinentální fantastika (s nespočetnými výjimkami) se úzkostlivě držela v hranicích našeho světa a našeho času, britská SF (spolu s americkou) vyrazila všemi směry do prostoru vesmíru i času. Na rozvoj britské fantastiky příznivě působily podněty ekonomické. Rané práce SF začaly brzo vycházet v magazínech tzv. „chlapeckého čtení“ (boy's papers), které byly levné a měly velký náklad. Tyto magazíny využívaly nejen domácích zdrojů, ale přetiskovali i práce amerických autorů.

Britská záliba v ironii a vážně se tvářícímu žertu přivedla k fantastické tvorbě řadu vynikajících autorů obecné, tzv. umělecké (vysoké) literatury. Mezi nejvýznamnější patřili **Gilbert Keith Chesterton** a **George Bernard Shaw**. Chestertonův první román *Napoleon z Notting Hillu* (1904) je snová fantazie o Anglii ovládané muslimy. Román *Anarchista Čtvrtek* (1908) patří do kategorie fantasy. Shaw napsal jen jednu

fantastickou hru *Zpět k Metuzalémovi* (1921), která se zabývala vývojem lidského rodu od geneze až do roku 31920 našeho letopočtu. Chesterton se Shawem měli velký vliv na Karla Čapka.

Ve 30. letech se stav britské science fiction nezměnil, pouze obchodní síť Woolworth začala z USA dovážet americké SF časopisy. Britští vydavatelé však ještě dlouho váhali se založením vlastního SF časopisu. Teprve v roce 1937 se podařilo založit časopis **Tales of Wonder**, s nímž spolupracovala skupina autorů, kteří už vydávali své science fiction v USA (**John Wyndham, Eric Frank Russell**). Úsilí o založení specializovaného SF magazínu bylo inspirováno zkušenostmi ze Spojených států, kde se ukázalo, že magazíny jsou pro vývoj této literatury nesmírně důležité. I bez nich by sice science fiction vznikala a vydávala se, navíc by asi nezískala pověst laciného spotřebního zboží, ale srovnáme-li západoevropskou kontinentální science fiction, která v meziválečném období takřka zanikla, s anglo-americkou, jež prošla krizemi kvalitativními, nikdy však kvantitativními, doceníme hlavní přínos magazínů.

Science fiction ve Spojených státech

Ve Spojených státech se science fiction daleko dříve stala životním kulturním organismem se specifickými literárními díly, psanými autory-specialisty, jež četli čtenáři-specialisté. Tento organismus mohl vzniknout jen za určitých technicko-organizačně-ekonomických podmínek: bylo třeba shromáždit dostatečný počet čtenářů a odpovídající počet autorů co nejvyšší kvality. To byl úkol, jež mohly zvládnout jen časopisy. Obracely se k širokým vrstvám obyvatelstva, díky své poměrně krátké periodicitě potřebovaly mnoho rukopisů, takže talentovaní mladí autoři měli příležitost uplatnit své nadání.

Science fiction vycházela ve Spojených státech původně v tzv. „dime novels“, doslova šestákových románech, jejichž rozkvět nastal v 80 a 90. letech 19. století a které byly určeny mladým čtenářům. Později pronikla SF do časopisů s kovbojskými příběhy a červenou knihovnou – do tzv. „pulp magazines“. Anglické

slovo „pulp“ totiž označuje dřevitou hmotu pro výrobu nejlevnějšího papíru do rotaček a také nenáročnou zábavnou literaturu.

Svůj časopis vydával od roku 1908 mladý elektrotechnik **Hugo Gernsback**. V srpnu 1923 věnoval celé číslo časopisu *Science and Inventions* – Věda a vynálezy vědecké fantastice, jíž začal říkat scientific fiction. Čtenáři však museli počkat až do dubna 1926, kdy Hugo Gernsback vydal první číslo pulp magazínu *Amazing Stories*, česky Úžasné příběhy, prvního skutečně specializovaného časopisu pro science fiction. V roce 1930 byl založen konkurenční magazín *Astounding Stories of Super Science* (Ohromující příběhy o supervědě), krátce zvaný *Astounding*, jenž existuje dodnes. Za nejvýznamnějšího inspirátora této epochy je považován duchovní otec *Tarzana* **Edgar Rice Burroughs**. Ukázal ostatním spisovatelům zcela novou cestu, neboť vůbec nebral ohled na zdání reálnosti svých příběhů. Souběžně psal románové seriály o Tarzanovi, o Johnu Carterovi na Marsu, o Carsonu Napierovi na Venuši a seriál o Pellucidaru, tajemné zemi umístěné hluboko pod povrchem naší planety. Od jeho seriálů se odvíjejí dvě významné linie science fiction, tzv. „space opera“ neboli vesmírná opera a „heroic fantasy“ čili hrdinská fantastika.

Většina americké vědeckofantastické produkce 20. a první poloviny 30. let je už zapomenuta. Tato etapa není ani tak důležitá tím, co vytvořila, nýbrž tím, k čemu vedla. Vychovala totiž čtenáře a mladé autory pocházející z těchto čtenářů – což je mimořádně důležitý fenomén americké science fiction až do dnešních dnů – a připravila tak půdu k prvnímu převratu ve vývoji americké i světové science fiction, který nastal koncem 30. let především přičiněním magazínu *Astounding* a jeho editora Johna W. Campbella.

Sovětská science fiction

Sovětská vědeckofantastická literatura procházela v té době zcela odlišným vývojem. Tradice ruské fantastiky sahá hluboko do minulosti. Už v roce 1783 kníže **Michail Ščerbatov** napsal utopické dílo *Cesta do země Ofiru*. Pozoruhodná je utopie **Vladimíra Odojevského** *Rok 4338*, napsaná roku 1840. Skutečný rozmach science

fiction v Rusku nastal až v prvním porevolučním desetiletí. V této epoše vycházely doslova desítky vědeckofantastických románů všeho druhu, od technicky zaměřených dobrodružných science fiction až po filozofické utopie. A co bylo důležité, vědeckou fantastikou se nezabývali jen „specialisté“.

Vědeckofantastická literatura nebyla chápána jako odnož dobrodružné literatury, jako tomu bylo ve Spojených státech a částečně i v západní Evropě. Šlo zkrátka o literaturu, jejíž umělecké prostředky umožňovaly autorovi ztvárnit závažné etické a filozofické ideje. Mladá sovětská fantastika čerpala především z ovzduší modernismu a zejména futurismu. Některá díla lze jen obtížně analyzovat, neboť v sobě slučují prvky dobrodružného románu, klasické fantastiky i filozofického utopismu. Sem patří fantastické práce **Alexeje Tolstého** *Spolek pěti*, *Paprsky inženýra Garina*. Na Tolstého tvorbu navázal **Alexandr Běljajev**, první sovětský autor úzce zaměřený na vědeckofantastickou tvorbu.

Nástup stalinské koncepce řízení společnosti koncem 20. let ukončil etapu prvního rozmachu sovětské fantastiky. K její renesanci došlo až v polovině 50. let, kdy americká science fiction měla svůj zlatý věk za sebou a začala hledat nové tvůrčí přístupy, z nichž mnohé byly vyzkoušeny v Sovětském svazu už ve 20. letech.

Zlatý věk science fiction

Osmiletou etapu vývoje americké science fiction počínající rokem 1938 označujeme za zlatý věk SF. Začátek zlatého věku byl předznamenán změnou ve vedení magazínu *Astounding Stories*. **Orlina Tremaina**, který se snažil, aby *Astounding* tiskl kvalitnější díla než jiné pulповé magazíny, vystřídal **John W. Campbell**. Za Tremainova vedení si magazín *Astounding* vydobyl takovou pozici mezi čtenáři a autory, že Campbell zpočátku neměl nouzi o příspěvky a mohl si dovolit spolupracovníky vybírat a aktivně na ně působit. Campbell neměl nikdy v úmyslu rehabilitovat SF literaturu, chtěl pouze vymýt ze stránek *Astoundingu* očividné nesmysly a trval na tom, aby vědeckofantastický příběh pojednával o nějakém reálném problému a nebyl pouhou dobrodružnou hříčkou. Jeho přísným požadavkům vyhovovalo jen několik autorů (např. **Ron Hubbard**, **Clifford Donald Simak** či **Jack Williamson**) a z nich největší proslulosti dosáhli ti, které si Campbell

vychoval – Isaac Asimov, Robert Anson. Heinlein, van Vogt. Jejich styl se značně lišil od způsobu psaní autorů předešlé epochy, která chtěla čtenáře ohromit technickými zázraky a neobvyklými situacemi. Zásadou autorů Campbellovy školy bylo brát budoucnost takovou, jaká je, to znamená přistupovat k ní, jako by to byla nejvšednější skutečnost. Autoři neměli slevovat z imaginace. Naopak, potřebovali mnoho fantazie a také technických a vědeckých znalostí, aby dokázali domyslet důsledky technických vymožeností.

Spisovatelé se pokoušeli jít blíže k člověku. V tomto směru vynikl zejména Robert A. Heinlein, v jehož nejlepších pracích ze čtyřicátých a padesátých let nevystupují vynálezci nadaní démonickými schopnostmi, ale obyčejní lidé, kteří bývají do příběhu zapleteni shodou okolností. Zatímco Heinlein měl velký přirozený talent, na Asimovi musel Campbell dlouho „pracovat“. Asimov na campbellský výcvik vždy vzpomínal a nezamlčoval ani to, že slavné tři „zákony robotiky“ si vymyslel jeho učitel.

Proces sebeuvědomování science fiction však měl i negativní důsledky. Americká SF se zahleděla do sebe a ocitla se v jakémsi duchovním ghettu. Hrozilo nebezpečí, že science fiction se v rámci literatury ustaví jako nějaká sekta s přesně vymezenými pravidly. Navenek se tento postoj projevil pohrdáním vším, co leželo mimo oblast science fiction, a nevraživým postojem vůči vetřelcům, kteří by se mohli pokusit znesvětit science fiction kritickým pohledem nebo vlastní tvorbou. Nelze ale nevidět, že vznik ghetta SF byl formou obrany proti tlaku zvenců. Autoři SF měli totiž uzavřené dveře v nakladatelských redakcích a literární kritika nevěnovala science fiction žádnou pozornost. Bylo to dáno specifickými vlastnostmi amerického knižního trhu, který se už před válkou řídil zásadou, že magazínová literatura se obrací k jinému publiku (čili trhu) než literatura knižní a úspěch autora v magazínu neznamena automaticky úspěch díla knižní podobě, nýbrž je naopak znamením podřadnosti knihy.

Konec světové války znamenal i konec zlatého věku SF. Nemohlo tomu být jinak – svět se převratně změnil a fantastičnost skutečnosti daleko překonala vše, co si dokázali autoři science fiction vymyslet. Novou etapu datujeme od let 1949 a 1950,

kdy byly založeny dva významné časopisy – *The Magazine of Fantasy and Science Fiction* a *Galaxy Science Fiction*. Prvně jmenovaný měsíčník kladl ještě větší důraz na literární hodnotu otiskovaných prací a pokusil se o překonání hranic ghetta science fiction. Byly zde otištěny práce např. **Roberta Louise Stevenson**, **Roberta Graves** či **Oscara Wilda**. V letech studené války uveřejnil časopis několik povídek východoevropských autorů, např. **Josefa Nesvadby**.

Druhý magazín upřednostňoval před technickou stránkou fantastické literatury spíše psychologický, sociologický a zejména humoristický a sociálně kritický přístup. Ukázalo se, že právě v satirické nadsázce a ve společenské kritice je síla science fiction. Projevilo se to všeobecným uznáním kvalit autorů, kteří v té době začínali jako spisovatelé science fiction. Nejvýznamnější jsou **Ray Bradbury** a **Kurt Vonnegut jr.**

Vývoj science fiction od 50. let 20. století

V 50. letech, kdy americká science fiction nabrala nový dech, odstranila zastaralá tabu a objevila nové prostory k rozvíjení fantazie, západoevropská science fiction procházela údobím nejhlubší krize. Mělo to především ekonomické příčiny. Velká nakladatelství ovládla trh, spotřební literatura začala vycházet v masových nákladech v paperbackových edicích podle amerického vzoru. Nakladatelské společnosti ve Francii, Itálii, SRN i v dalších státech dávaly přednost překladům americké tvorby, jež byly zárukou zisku více než domácí díla. Výjimkou byla Velká Británie. Britští autoři už před válkou tiskli své práce ve Spojených státech a naopak, takže britský trh se stal významnou součástí trhu amerického. A právě z Británie přišel impuls, který znamenal významný převrat v historii západní science fiction. Signál k útoku na stará schémata, která určovala, co patří do science fiction a co je jí cizí, vyslal redaktor britského SF magazínu *New Worlds* **Michael Moorcock**. K nové linii se přihlásila skupina mladých autorů a také dva zavedení spisovatelé: **Brian Wilson Aldiss** a **James Graham Ballard**.

Literární hnutí, pro něž se ujal název Nová vlna, si vytklo za cíl co nejvíce se přiblížit hlavnímu proudu umělecké prózy, a to jak kvalitou řemeslného zpracování příběhu science fiction, tak i vnímavostí jeho obsahu k palčivým problémům

současnosti. Nejedno dílo Nové vlny vzbudilo nadšení, ale i pobouření, a nejednou zasahoval britský cenzurní úřad.

Britští autoři science fiction však na pozicích Nové vlny neustrnuli. Na přelomu 70. a 80. let na sebe upozornil povídkář a romanopisec **Gary Kilworth** a také **Robert Holdstock**, který získal světový úspěch fantasy románem *Les mytág*. V 80. letech dosáhla největšího ohlasu satirická „stopařská“ pentalogie **Douglase Adamse**. Objevila se i díla starších autorů britské science fiction: **A. C. Clarke** překvapil dvěma dalšími pokračováními své *Vesmírné odysey 2001*, **Brian W. Aldiss** sklídil ocenění za cyklus o planetě *Helliconie*.

V průběhu 70. let vstoupili na scénu americké science fiction noví autoři, kteří navazovali na úsilí spisovatelů Nové vlny, ale místo útoků na hradby tabu obraceli svou nespokojenost proti literárním kvalitám fantastiky. **Vonda McIntyreová**, **Gregory Benford**, **Gene Wolf** – to jsou autoři, kteří nevěří, že existuje propast mezi SF a hlavním proudem literatury.

Cyberpunk

Dlouhou řadu let se zdálo, že dobrá science fiction nutně musí být nemechanická, když v polovině 80. let na sebe upoutala pozornost nová skupina autorů, která přímo navázala na starou tradici technické science fiction. Jejich drsně laděné povídky a romány extrapolují soudobý technický i společenský vývoj: genové inženýrství, protetiku, sociální diferenciaci zvýrazněnou cílenými přeměnami lidského organismu. Tomuto hnutí se začalo říkat cyberpunk (příp. cyberpunk, potom výslovnost [sájbrpank]). Hlavními představiteli jsou **Bruce Sterling** a **W. Gibson**, z českých autorů to je např. **Egon Bondy**, **I. Adamovič**, **J. W. Procházka**.

Ve vývoji sovětské fantastiky od 50. let lze rozeznat tři etapy odpovídající vývojovým stupňům fantastiky americké: etapa technický zaměřené science fiction, etapa fantastiky filozofické a humoristické a období formální pestrosti, kdy nescházejí pokusy o obdobu fantasy či návraty k dobrodružnému, technicky zaměřenému románu. Sovětská fantastika se v té době opírala o takové osobnosti,

jako byli **Ivan Jefremov, Arkadij a Boris Strugačtí, Anatolij Dněprov** či **Gennadij Gor**.

Koncem 70. let došlo v Sovětském svazu v návaznosti na krizi celé společnosti i ke „zklidnění rozbouřených vod“ sovětské science fiction a jejímu celkovému zešedivění. Autoři se pokusili psát psychologickou a filozofickou SF ve stylu „velké literatury“, ale jejich snahy - až na čestnou výjimku **bratrů Strugackých** - končily vesměs fiaskem.

V 90. letech se situace změnila, vznikla řada soukromých nakladatelství, která začala vydávat anglo-americkou SF, ale i domácí produkci. Velký vliv na vývoj ruské SF mají především první SF časopisy.

Samozřejmě nejen Spojené státy, Velká Británie či Rusko měly kvalitní SF literaturu. Mezi přední světové autory science fiction se řadí Polák **Stanisław Lem**, z německých autorů stojí za zmínku **Kurd Laßwitz, Bernhard Kellerman**. Vlastně ve většině států Evropy lze najít hodnotná SF díla.

Závěr

Tematika science fiction se neobjevuje jen v knihách. Najdeme ji ve filmu (na několik dalších referátů by vydalo téma „**Star Trek**“: stovky televizních dílů, 9 celovečerních snímků, fankluby trekkies po celém světě, to vše svědčí o oblibě tohoto fenoménu) - za vůbec první SF film je považována **2001: Vesmírná odysea Stanleyho Kubricka** podle románu A. C. Clarka; v hudbě - např. opery a operety **Jacquesa Offenbacha, Leoš Janáček** zhudebnil hned dvě SF předlohy: k opeře *Výlety pana Broučka* jej inspirovaly romány **Svatopluka Čecha**, *Věc Makropulos* napsal podle dramatu **Karla Čapka**, v moderní hudbě zpracovali SF témata např. **Jimi Hendrix, David Bowie**; v počítačových hrách, comicsech i jinde.

-----BIBLIOGRAFIE-----

1. Adamovič, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Praha : R3, 1995.
2. Malá československá encyklopedie, D-Ch, Praha, Academia, 1988.
3. Malá československá encyklopedie, Pom-S, Praha, Academia, 1988.
4. Neff, Ondřej. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha : AFSF, 1995.

Vznik a vývoj literatury science fiction

Science fiction literatura prošla složitým vývojem. S prvními fantastickými díly se setkáváme už ve středověku. More, Rabelais i Komenský dokázali dát vážné literatuře fantastický rámec, který se používá dodnes.

Větší rozvoj SF literatury nastává v 19. a zejména 20. století. V USA ve 20. letech 20. století vzniká samotný termín **science fiction** jako označení pro specifickou část fantastické literatury, která jen prohlubovala fantastickou konfrontaci reálných zkušeností s ideálními představami.

Vznikají první SF časopisy, které tuto literaturu zpřístupnily širšímu okruhu čtenářů. Zlatý věk SF nastává v letech 1938-1946 v USA, západoevropská science fiction prochází ve 40. a 50. letech obdobím hluboké krize.

Nevídaný rozvoj techniky po 2. světové válce zasáhl i science fiction. Autoři objevili nové náměty a nové postupy psaní. V 60. letech dochází k propojení kultur všech kontinentů a až do současnosti vychází tento druh literatury ve stále větších nákladech.

Vysvětlivky:

1) extrapolace - určení intervalu předpovědi pro daný časový bod, tj. mezi, v nichž se s určitou pravděpodobností může extrapolovaná hodnota lišit od skutečné hodnoty, tzn. pokud si vezmeme například Julese Verna a jeho Pět neděl v balóně - Verne extrapoloval (předpověděl), že v budoucnosti by mohl podobný stroj jako ten jeho existovat, ale ve Vernově současnosti tomu tak nebylo.

2) fantasy - v anglické jazykové oblasti pojem užívaný často pro veškerou *fantastickou literaturu*, dnes spíše označuje příběhy odehrávající se v imaginárních světech nebo v naší minulosti. Podstatnou složkou fantasy je často nevysvětlitelný, nadpřirozený úkaz nebo přímo projev magie. Touto „iracionalitou“ rekvizit se fantasy liší od *science fiction*.

3) space opera - termín zavedený r. 1941 pro omšelé a zastaralé druhy kosmické science fiction. Záhy se význam pojmu posunul a posloužil k označení všech dobrodružných SF románů z kosmu, zejména těch, které popisují meziplanetární konflikt.

4) heroic fantasy - část fantasy literatury, kde významnou roli hraje drama, boj a magie. Často je termín používán pro označení fantasy zaměřené více na děj a napětí než na myšlenky a detailnější popis fantastického světa

5) stopařská pentalogie - rozsáhlý cyklus Douglase Adamse, mistrovské dílo humoru i satiry, namířené proti dnešnímu světu, pojmenované podle hlavního hrdiny Stopaře. Někdy je také chápáno jako parodie na science fiction.